

सार्वजनिक विश्वस्त संस्थेबाबत वारंवार विचारले जाणारे प्रश्न (FAQs)

१. सार्वजनिक विश्वस्त संस्था म्हणजे काय?

सामान्य जनता किंवा विशिष्ट धर्मादाय कार्याच्या (जसे की शिक्षण, वैद्यकीय, सांस्कृतिक, धार्मिक इ.) फायद्यासाठी मालमत्ता किंवा निधीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी स्थापन केलेली विश्वस्त संस्था म्हणजे सार्वजनिक विश्वस्त संस्था होय.

२. सार्वजनिक विश्वस्त संस्था कोणत्या कायद्यांतर्गत स्थापन केली जाते?

भारतात सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेचे नियमन करणारे प्राथमिक कायदे खालीलप्रमाणे आहेत -

- महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त संस्था अधिनियम १९५० (The Maharashtra Public Trust Act 1950) - पूर्वीचा मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त कायदा (राज्य-विशिष्ट कायदा).
- चॅरिटेबल अँड रिलिजियस ट्रस्ट्स अॅक्ट १९२० (The Charitable and Religious Trusts Act 1920).
- संस्था नोंदणी अधिनियम १८६० (The Societies Registration Act 1860) - अनेक संस्था आणि सार्वजनिक विश्वस्त संस्था, विशेषतः शिक्षण, कल्याण किंवा वाङ्मयीन उद्दिष्टांसाठी, निबंधकांच्या (Registrar of Companies) मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करून संस्था म्हणून नोंदणी करणे पसंत करतात.

३. सार्वजनिक विश्वस्त संस्था निर्माण करण्यासाठी आवश्यक अटी कोणत्या आहेत?

सार्वजनिक विश्वस्त संस्था स्थापन करण्यासाठी खालील घटकांची आवश्यकता असते -

अ) सार्वजनिक विश्वस्त संस्था निर्माण करण्याचा स्पष्ट हेतू.

ब) एक निश्चित उद्देश (उद्दिष्ट).

क) कॉर्पस (मुख्य निधी).

ड) सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेची व्याप्ती, विश्वस्तांचे अधिकार आणि जबाबदाऱ्या स्पष्ट करणारा एक वैध विश्वस्त करारनामा.

४. सार्वजनिक विश्वस्त संस्था रद्द किंवा बंद केली जाऊ शकते का?

नाही... एकदा सार्वजनिक विश्वस्त संस्था स्थापन झाल्यानंतर ती अपरिवर्तनीय आणि अंतिम असते. विश्वस्तांच्या निर्णयानंतर, धर्मादाय आयुक्तांच्या मंजूरीने विश्वस्त व्यवस्थेची मालमत्ता समान उद्दिष्टे असलेल्या दुसऱ्या विश्वस्त व्यवस्थेकडे हस्तांतरित केली जाऊ शकते.

५. विश्वस्ताला पदावरून काढून टाकले जाऊ शकते का?

होय, सक्षम प्राधिकारी, म्हणजेच महाराष्ट्रातील धर्मादाय आयुक्त यांना खात्यांमध्ये वारंवार कसूर करणे, विश्वासाचा भंग करणे, विश्वस्त व्यवस्थेच्या मालमतेचा गैरव्यवहार करणे इत्यादी कारणांसाठी विश्वस्ताला निलंबित किंवा बडतर्फ करण्याचे अधिकार आहेत.

६. सार्वजनिक विश्वस्त संस्था परदेशी देणग्या स्वीकारू शकते का?

होय, परंतु भारतात कायदेशीररीत्या परदेशी निधी स्वीकारण्यासाठी आणि वापरण्यासाठी परदेशी योगदान नियमन कायद्यांतर्गत (FCRA) नोंदणी असणे आवश्यक आहे.

७. नोंदणीकृत विश्वस्त व्यवस्थेसाठी कोणते कर सवलतीचे फायदे उपलब्ध आहेत?

नोंदणीकृत सार्वजनिक विश्वस्त संस्था सामान्यतः विशिष्ट कर तरतुदींसाठी (उदा. कलम 12A/12AB आणि कलम 80G) अर्ज करतात, जे निधीच्या वापरासाठी आयकर सवलत प्रदान करतात आणि देणगीदारांना सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेला दिलेल्या देणग्यांवर कर वजावट मिळविण्यास अनुमती देतात.

८. सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेला नफा कमवण्याची परवानगी आहे का?

होय, परंतु त्या "नफा न वाटणाऱ्या" संस्था असतात. याचा अर्थ असा की निर्माण झालेला कोणताही नफा विश्वस्त किंवा सदस्यांना लाभांश म्हणून वाटण्याऐवजी, संपूर्णपणे विश्वस्त व्यवस्थेच्या धर्मादाय उद्देशांमध्येच पुनर्गुंतवला गेला पाहिजे.

९. सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेचा विश्वस्त कोण बनू शकतो?

विश्वस्त हे कायदेशीर वयाने प्रौढ आणि करार करण्यास सक्षम असले पाहिजेत. अल्पवयीन व्यक्ती विश्वस्त म्हणून काम करू शकत नाही. परदेशी नागरिक किंवा अनिवासी भारतीय यांना सामान्यतः प्रतिबंधित केले जात नाही, परंतु त्यांनी स्थानिक आणि आंतरराष्ट्रीय अनुपालन नियमांचे काटेकोरपणे पालन केले पाहिजे.

१०. सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेमध्ये विश्वस्तांची संख्या किती असावी?

भारतात, सार्वजनिक धर्मादाय विश्वस्त व्यवस्थेसाठी किमान दोन विश्वस्त असणे आवश्यक आहे आणि कमाल सदस्यांसाठी कोणतीही उच्च मर्यादा नाही. नोंदणीच्या वेळी विश्वस्त करारनाम्यामध्येच किमान आणि कमाल विश्वस्त, त्यांच्या निवडीची पद्धत इत्यादी स्पष्टपणे नमूद केलेले असावे.